

ISSN 2010-5517

Jahon ADABIYOTI

Adabiy-badiiy, ijtimoiy-publitsistik jurnal



Iyul – 2019



НАВОИЙ САБОҚЛАРИ

Алишер НАВОИЙ. Ҳар кўнгл ороми. (Рус ва инглиз тиллариغا Е.Аксельрод, К.Маъмуров тарж.).3

МУҲАРРИР МИНБАРИ

А.МЕЛИБОЕВ. Сирли келишув бўлганмиди?.....8

НАСР

Л.ТОЛСТОЙ. Иблис. Қисса. (Рус тилидан М.Раҳим тарж.).15
 К.КАРИМОВ. Зардушт. Роман. (Қорақалтоқ тилидан Ф.Абдураимова тарж.).58
 Т.ПЎЛАТОВ. Ўлимни қолдир доғда. Қисса. (Рус тилидан Ш.Аҳмад тарж.).102
 С.ЦВЕЙГ. Кристина. Роман. (Рус тилидан А.Пардаев тарж.).144

ШЕЪРИЯТ МИНТАҚАЛАРИ

И.ЮСУПОВ. Шеърлар. (Қорақалтоқ тилидан О.Тоҳир тарж.).53
 О.ВАЦИЕТИС. Эйнштейннома. Достон. (Рус тилидан Ш.Қўшназаров тарж.).138

АДАБИЁТШУНОСЛИК. ФАЛСАФА

Г. ИСОҚОВА. Юнон иборалари француз тилида. 194
 Жаҳон хандаси.199
 Муковамизда.201
 Комус.203
 Журналнинг русча ва инглизча мухтасар мазмуни.206



Ҳар кўнгул ором
Ул сабабдин йўқ

Дуди оҳим
Қилгали т

Нега кўргузди иш
Гар эмас гам дў

Дилрабола
Эй сабо, и

Ошиқ отига кир
Фосиқи маҳрум

Донаи тас
Риштаи зу

Эй Навоий, мен
Қуфр ила бўлди

Дул – тутун
Гулгун – кизил,
Шарор – учкун
Кавкаб – юлдуз
Эътимод – иш
Пайғом – хабар



NAVOIY SABOQLARI



Алишер НАВОИЙ

(1441–1501)

ҲАР КҮНГУЛ ОРОМИ...

*Ҳар кўнгул ороми чун бўлмиш дилоромим менинг,
Ул сабабдин йўқтурур кўнглумда оромим менинг.*

*Дуди оҳим сарвдек чиқтию гулгун бўлди ашк,
Қилгали тарки вафо сарви гуландомим менинг.*

*Нега кўргузди шафақдин шўъла, кавкабдин шарор,
Гар эмас гам дўзахи бу субҳи йўқ шомим менинг.*

*Дилраблар аҳдига ҳеч этмасунлар эътимод,
Эй сабо, ишқ аҳлига еткур бу пайғомим менинг.*

*Ошиқ отига кириптур кўнглуму топмас висол,
Фосиқи маҳрумтек бўлмиш бу бадномим менинг.*

*Донаи тасбиҳ майли айламас кўнглум қуши
Риштаи зуннори зулфунг бўлгали домим менинг.*

*Эй Навоий, мендек ул бут қўйи сори кирмаким,
Кўфр ила бўлди бадал бу йўлда исломим менинг.*

(“Ғаройиб ус-сиғар”, 352-газал)

ЛУҒАТ:

Дуд – тутун

Гулгун – қизил, гул рангли

Шарор – учкун

Кавкаб – юлдуз

Эътимод – ишонч

Пайғом – хабар

Фосик – фикс ишлар билан шуғулланувчи, ахлоқсиз

Дом – тузук

Зуннор – ғайридинлар белига боғлайдиган ип

Бадал – алмаштириш, айрибошлаш, эваз

Байтларнинг насрий баёни

Дилнавоз ЮСУПОВА шарҳи

1. Менинг дилоромим ҳар қандай кўнгилга ором бағишлайди, шу сабабдан менинг дилимдан ором кетган.

2. Оҳларимдан чиққан тутун сарв дарахти каби баландликка кўтарилди-ю, кўз ёшларим гул рангидек қизил бўлдилар, чунки сарви гуландомим бевафолик қилмоқда.

3. Агар тонг отмайдиган бу окшомим ғам дўзахи бўлмаса, нега шафақдан шуъла, юлдузлардан учкун чикиб, кўкни ёндирмоқда?!

4. Эй сабо, ишқ аҳлига менинг бу хабаримни етказ: дилраболарнинг ваъдасига ҳеч қачон ишонмасинлар.

5. Кўнглим “ошиқ” номини олибди, лекин висолдан бебахра, бу бадном дилим фосиклардек маҳрум бўлиб қолган.

6. Кўнглим куши тасбиҳ донасига майл этмаяпти, чунки сенинг зулфинг зуннори менга тузук бўлди.

7. Эй Навоий, ул бут манзилига бора кўрмаким, бу йўлда исломим куфр билан алмашди.

Ғазалнинг умумий мазмун-моҳияти

Алишер Навоийнинг ушбу ғазали мавзу жиҳатидан ошиқона, услубан шарҳи ҳол йўналишига мансуб. Ғазалда мумтоз адабиётдаги анъанавий мотив: ёрнинг бевафолигию, ошиқнинг жонфидалиги юксак пардаларда талкин қилинади. Матлаъдаёқ гўзал дилором кўплаб ошиқлар орзусию хаёлида эканлиги, бундан лирик қаҳрамоннинг кўнгли ўз оромини йўқотганлиги маълум бўлади:

*Ҳар кўнгул ороми чун бўлмиш дилоромим менинг,
Ул сабабдин йўқтурур кўнглумда оромим менинг.*

Байтда “дилором”нинг “ором” билан *иштиқоқ* (ўзақдош сўзлардан фойдаланиш) санъатини вужудга келтириши, бир пайтнинг ўзида бу сўзнинг “кўнгул ороми” бирикмаси билан маънодошлик ҳосил қилиши юксак мазмун билан уйғунлашиб, байтнинг *ҳусни матлаъ* даражасига кўтарилишини таъминлаган.

Иккинчи байтда ошиқ холининг изхори ва бевафо ёрдан ёзғириш кайфияти давом этади:

*Дуди оҳим сарвдек чиқтию гулгун бўлди ашқ,
Қилгали тарки вафо сарви гуландомим менинг.*

Ошиқнинг оҳларида кўтарилади, кўз ёшлари сарви гуландоми бевафолик, у лирик қаҳрамоннинг иштиқоқда: ошиқнинг кўнгли комати янглиғ сарв ҳонда ёрдан ранжиш эм қайдо қилади.

Учинчи байтда *ҳусни бетакрор манзара* ярати

Нега кўр

Гар эмас

Ошиқ шундай тушқу жисмлари ҳам унинг р юлдузларга тўлиши, кў дўзахига ўхшаш тонги Кейинги байтда шок ваъдаларига ишонмасли

Дилрабол

Эй сабо,

Лирик қаҳрамон “ош бадном кўнгли фосикла

Ошиқ от

Фосиқи м

Маълумки, фосик бўлиб, бундай одам хи қабул қилмайди. Наво лекин кўнглим висолд ўхшайман” демокчи.

Сўнгги икки байт илмконсиз:

Донаи т

Риштаи

(Мазмуни: Кўнглим зулфинг зуннори менг

Эй Наво

Куфр ил

(Мазмуни: Эй Наво исломим куфр билан а

Ошиқнинг оҳларидан чиққан тутун сарв дарахти каби баландликка кўтарилади, кўз ёшлари гул рангидек қип-қизил тусга киради, чунки унинг сарви гуландоми бевафолик қилмоқда. Шоирнинг бадий маҳорати шундаки, у лирик қахрамоннинг ҳолатини тасвирлашда ҳам таносубни сақлашга интилади: ошиқнинг кўз ёшларини гул рангига, оҳининг тутунини ёрнинг тик қомаги янглиғ сарвга менгзаб талкин қилади ва пировардида бу китобхонда ёрдан ранжиш эмас, балки унинг гўзаллигидан завқланиш ҳиссини пайдо қилади.

Учинчи байтда *ҳусни таълил* (чиройли далиллаш) санъати воситасида бетақрор манзара яратилган:

*Нега кўргузди шафақдин шуъла, кавкабдин шарор,
Гар эмас ғам дўзахи бу субҳи йўқ шомим менинг.*

Ошиқ шундай тушқун ҳолатдаки, ҳатто одатий табиат ҳодисалари, само жисмлари ҳам унинг руҳиятини кўрсатаётгандек гўё: тунда осмоннинг юлдузларга тўлиши, юлдузларнинг учқун каби нур сочиши унинг ғам дўзахиға ўхшаш тонги йўқ оқшомини эслатади.

Кейинги байтда шоир сабога мурожаат қилиб, ундан дилраболарнинг ваъдаларига ишонмаслик хабарини ишқ аҳлиға етказишни илтимос қилади:

*Дилраболар аҳдига ҳеч этмасунлар эътимод,
Эй сабо, ишқ аҳлиға еткур бу пайғомим менинг.*

Лирик қахрамон “ошиқ” номини олгану, лекин висолдан бебахра, унинг бадном кўнгли фосиқлар каби маҳрум бўлиб қолган:

*Ошиқ отиға кириптур кўнглуму топмас висол,
Фосиқи маҳрумтек бўлмиш бу бадномим менинг.*

Маълумки, фосиқ бу ўзи билган нарсаларға амал қилмайдиган киши бўлиб, бундай одам ҳидоятға эришмайди, унинг қилган эҳсонини Аллоҳ қабул қилмайди. Навоий байтда шунга ишора қилиб, “номим ошиқу, лекин кўнглим висолдан бебахра, бу ҳолимда худди маҳрум фосиқларға ўхшайман” демоқчи.

Сўнгги икки байтни тасаввуф таълимотиға таянмасдан шархлаш имконсиз:

*Донаи тасбиҳ майли айламас кўнглум қуши
Риштаи зуннори зулфунг бўлғали домим менинг.*

(Мазмуни: Кўнглим қуши тасбиҳ донасиға майл этмаяпти, чунки сенинг зулфинг зуннори менга тузоқ бўлди).

*Эй Навоий, мендек ул бут қўйи сари кирмаким,
Қуфр ила бўлди бадал бу йўлда исломим менинг.*

(Мазмуни: Эй Навоий, яна ул бут манзилиға бора кўрмаким, бу йўлда исломим қуфр билан алмашди).

Маълумки, *зуннор* насронийларнинг белбоғи бўлиб, устоз Н.Комиловнинг ёзишича, у тасаввуфда тарикат йўлида хизмат қилиш, Худога бандаликда мустақкам туриш учун аҳду паймон қилиш, риёзату камолотга бел боғлашни билдиради. *Зулф* эса илохий юзни (манбани) беркитиб турувчи моддийлик, дунё билан бир қаторда мутлак жамолнинг тажаллиётини ҳам билдиради. Шу маънода зулф куфр белгиси ҳисобланади, чунки *куфр* сўзининг маъноси “беркитиш, ёпиб қўйишдир”. Лекин Навоӣ ғазалларида куфр орқали чин ваҳдатга эришиш назарда тутилади. Зеро, дунёни англаш, унда акс этган тажаллиёт нурида Аллоҳ сифатларини идрок этиш билан Ваҳдат оламига яқинлашиб борилади. Байтларнинг мазмунига кўра, ёрнинг зулфи зоҳиран ошиқ учун тузок бўлиб, динни куфрга айлантирган бўлса-да (зулф айни вақтда *зуннор* ҳам), аслида у Аллоҳ ваҳдатига яқинлаштирувчи воситадир. Демак, ушбу ғазалнинг сўнгида маълум бўладиги, унинг лирик қахрамони ишқда камолга эришган, Аллоҳнинг сифатларини идрок этиш орқали ваҳдатга етишган ошиқ тимсолидир.

Ғазал рус тилига мутаржим Елена Аксельрод томонидан ўгирилган. Таржимада аслият ҳажми, қофияланиш тизими (аа-ба-ва...) ва радиф (“менинг” – “моя”)нинг сақланганлиги унинг бадий муваффақиятини таъминлаган. Гарчи ғазалнинг баъзи байтлари (4-5-байтлар)да мазмундан бироз четга чиқиш кузатилса-да, мутаржим ғазалнинг умумий моҳиятини русийзабон китобхонга етказиб беришга муваффақ бўлган.

Ғазалнинг русча таржимаси

Таржимон – Елена АКСЕЛЬРОД

*Всех влюбленных покоя лишила царица моя,
И поэтому грудь беспокойством теснится моя.*

*Вздохов дым – кипарис, цвета розы ручьи моих слез,
Потому что лишь с розой царица сравнится моя.*

*О, зачем светят звезды, сверкают зарницы в ночи,
Если ясной зарей ночь не может смениться моя?*

*Ветер, людям любви поскорее ты весть принеси,
Что коварна краса, беспросветна темница моя.*

*Как распутный старик, обесславлено сердце мое,
Так как страсти моей сторонится царица моя.*

*Сетью пойман я – это зуннар твоих черных кудрей, –
К зернам четок пока не склоняется птица моя.*

*Не поддайся кумиру – совет мой прими, Навои,
А не то может вера нечестьем смениться моя.*

Ғазал

ЕА

*For each soul
For this reason*

*As cypre
For my c*

*Why then dawn
If it were hell's*

*The belo
Hey win*

*My soul has ta
This bad soul c*

*My soul
As if to b*

*Hey Navoi, do
On this path in*

